

عوامل زمینه‌ساز تربیت فرزند در برخی از مراحل پیش‌زادی از نظر اسلام

محمدصادق عادل^۱

چکیده

از نظر اسلام یکی از مهم‌ترین عوامل اثرگذار در تربیت فرزند، توجه به مدیریت رفتار جنسی زوجین و نیز توجه لازم به دوره بارداری است. زوجین باید رفتار جنسی خود را به گونه‌ای مدیریت کنند که در شکل‌گیری نطفه فرزند آینده، اثر مثبت داشته باشد. اسلام آداب و رهنمودی حکیمانه‌ای برای مباشرت زوجین در نظر گرفته است که نتایج آن در شکل‌گیری سالم نطفه فرزند آینده، نمودار می‌شود. در این تحقیق عوامل زمینه‌ساز مثبت برای فرزند سالم و موفق از نظر جسمانی و روحی در دوره آغاز ازدواج و دوره بارداری مورد مطالعه قرار گرفته است. هدف این تحقیق بیان مهم‌ترین عوامل زمینه‌ساز تربیت فرزند آینده در این دو دوره از نظر منابع اسلامی است. در این تحقیق از روش توصیفی تحلیلی بهره گرفته شده است و یافته‌های آن نشان می‌دهد که در خصوص زمان آغاز ازدواج، مجموعه آداب و رهنمودی برای مدیریت رفتار جنسی زوجین آمده است که اغلب آن ناظر به سلامت روحی و معنوی فرزند آینده می‌شود. در دوره بارداری برخی از رهنمودهای دینی، توجه به تغذیه و رژیم خاصی مادر است. نتایج کاربست این دستورات زمینه‌ساز تربیت معنوی و مطلوب بودن سلامت جسمانی فرزند است و برخی از این آداب و رهنمود به تعامل مناسب زوجین با هم دیگر است که بیشتر سلامت روانی مادر و جنین مدنظر قرار گرفته است.

کلیدواژه‌ها: مدیریت رفتار جنسی زوجین، آداب مباشرت جنسی، دوران بارداری، تغذیه زن باردار، الگوی دل‌بستگی

ایمن

۱. دکترای قرآن و علوم، گرایش علوم تربیتی، استاد دانشکده علوم انسانی، جامعه المصطفی العالمیه، (نماینده افغانستان)، کابل،

افغانستان

ایمیل: sadeqadelisa@gmail.com

مقدمه

ازدواج از منظر اسلام، ازدواج صرفاً یک پیوند عاطفی یا ابزاری برای ارضای نیازهای طبیعی نیست، بلکه آغازی برای مسئولیت‌های مهم‌تری چون تربیت نسل آینده تلقی می‌شود. تربیت فرزند در نگاه اسلامی، فرآیندی پیچیده و چندبعدی است که نیازمند آمادگی‌های پیشینی، به‌ویژه در مراحل قبل از تولد کودک، به‌ویژه در دوره‌های پیش‌زادی است. در این میان، رفتارهای والدین به‌ویژه در آغاز زندگی مشترک و در دوران بارداری مادر، نقش مهمی در تأثیرگذاری بر سلامت جسمی و روحی فرزند دارد. به‌بیان دیگر، فرزند محصول صرف رابطه‌ی جنسی نیست، بلکه میوه‌ی تعامل جسمی، روحی و معنوی والدین است که در بوستان ازدواج شکل می‌گیرد و می‌رسد.

اسلام با نگاهی جامع به موضوع فرزندآوری، تنها به بعد جسمانی آن اکتفا نکرده، بلکه بر سلامت روانی و معنوی فرزند توجه ویژه‌ای دارد. در منابع دینی آمده که رعایت آداب و توصیه‌های شرعی در روابط زناشویی، از جمله در هنگام انعقاد نطفه، می‌تواند بستری سالم برای پیدایش نسلی صالح و متعادل فراهم آورد. به عبارت دیگر، اگر رابطه‌ی جنسی زوجین بر اساس اصول اخلاقی و دستورات شرع مقدس صورت گیرد، نطفه‌ی فرزند در فضایی پاک و معنوی شکل گرفته و احتمال دستیابی به سلامت جسمی و روحی در او بیشتر خواهد شد. در مقابل، غفلت از این اصول و عدم رعایت چارچوب‌های دینی ممکن است سلامت معنوی یا حتی جسمی کودک را در معرض آسیب قرار دهد.

با توجه به اهمیت این موضوع، در پژوهش پیش رو تلاش می‌شود تا عوامل مؤثر بر سلامت جسمانی و روحانی فرزند در مراحل ابتدایی زندگی، به‌ویژه در دوره‌ی آغازین ازدواج و دوران بارداری، بر اساس منابع اسلامی مورد بررسی قرار گیرد. پرسش اصلی تحقیق آن است که چه مؤلفه‌هایی در این دو مرحله به‌عنوان زمینه‌ساز تربیت صحیح فرزند از دیدگاه اسلام شناخته می‌شود و چگونه والدین می‌توانند با رعایت این عوامل، فرزندان سالم، متعادل و برخوردار از روحیه‌ی الهی تربیت کنند. برای پاسخ به این پرسش، محورهای مختلفی چون آداب زناشویی، تغذیه، نیت والدین، حالات روانی و معنوی زوجین و... مورد مطالعه قرار خواهد گرفت.

۱. مفهوم‌شناسی

۱-۱. تربیت

در عرف متخصصان تربیت عبارت از «فرایند تعامل دوسویه میان مربی و متربی است که در آن مربی برای کمک به متربی به فراهم آوری زمینه و اسباب تغییر و پیشرفت در جنبه‌های شناختی عاطفی، و روانی حرکتی، تلاش می‌کند و متربی نیز آگاهانه اقدامات مربی را پذیرفته، برای تعالی و بالندگی خود قدم برمی‌دارد».

۱-۲. زمینه‌سازی تربیت

انسان موجودی تغییرپذیر است. برخی امور در تربیت جسمانی و روحی انسان در زمان موجودیت انسان اثرگذاری دارد این موارد به‌عنوان عامل فعلی تربیت، شناخته می‌شود؛ اما برخی از عوامل قبل از موجودیت انسان، بر وضعیت تربیتی وی در آینده اثرگذار است. مانند ویژگی‌های ژنتیکی که اثرش بر تربیت جسمانی و روانی او در آینده اثرگذار خواهد بود. بنابراین مقصود از زمینه‌سازی تربیت، مجموعه عواملی است که پیش از تولد انسان بلکه قبل از انعقاد نطفه انسان، بر وضعیت جسمانی و روانی انسان در آینده اثرگذارند. این عوامل به‌عنوان عوامل زمینه‌ساز تربیت انسان شناخته می‌شوند.

۲. عوامل زمینه‌ساز تربیت فرزند در دوره پیش‌زادی

در این مقاله شماری زیادی از مؤلفه‌های زمینه‌ساز در برخی از مرحله پیش‌زادی که شامل دو دوره است؛ دوره پیش‌زادی در تربیت شامل سه مرحله است؛ مرحله اول دوره انتخاب همسر توسط زوجین است که در آن ملاک‌های همسرگزینی از نظر اسلام مورد بحث واقع می‌شود. در این مورد، آثار و ویژگی‌های وراثتی و صفات اکتسابی زوجین، بر فرزند آینده مدنظر است. در منابع اسلامی به ملاک‌های همسرگزینی، که با هدف انتقال ویژگی‌های مثبت انسانی برای فرزند آینده در نظر گرفته شده، توجه ویژه شده است. در آغاز ازدواج و قبل از انعقاد نطفه مؤلفه‌های زیادی وجود دارد که از نظر منابع اسلامی در تربیت آینده فرزند به‌ویژه تربیت معنوی اثرگذار است. دوره بعدی پیش‌زادی، زمان بارداری است. در این دوره نیز چند مؤلفه از نظر منابع دینی اثرگذار بر تربیت آینده فرزند است.

دوره آغاز ازدواج که غالباً دوره مباشرت جنسی زوجین است، عوامل زمینه‌ساز تربیت آینده‌فرزند از نظر منابع دینی بر کیفیت مدیریت رفتار جنسی زوجین استوار است. در اینجا به شرح و بسط این عوامل از نظر منابع دینی پرداخته خواهد شد.

۳. مدیریت مناسب رفتار جنسی

در این محور، اسلام به آموزه‌های خاصی اهمیت داده تا از یک‌سو رفتار جنسی زوجین از کیفیت مناسب برخوردار شود و از سوی دیگر رفتار جنسی زوجین، زمینه‌ساز سلامت فرزند آینده گردد. دستورالعمل اسلامی، در مدیریت رفتار جنسی، شامل دو حوزه است؛ حوزه‌ای که از طریق تلاش علمی رابطه میان رفتار جنسی زوجین با سلامت جنین قابل تبیین است؛ مانند تأمین سلامت جسمانی جنین با پرهیز از مواد مخدر یا مواد مست‌کننده و تحریک‌کننده‌های جنسی؛ اما در بخشی از حوزه‌ها، از طریق علم راهی برای ادراک رابطه یادشده نیست، بلکه فقط از طریق دین، قابل اثبات است. به‌عنوان نمونه راهکار حفاظت نسل از نفوذ شیطان و مساعد ساختن نسل برای تربیت معنوی، از حوزه خاصی است که تنها به مدد دستورات دینی، می‌توان بدان دست یافت.

بنابراین توجه به آموزه‌های دینی در این بخش ضرورت مضاعف دارد. در ادامه به چند مورد از دستورالعمل‌های دینی، در تنظیم و مدیریت رفتار جنسی پرداخته می‌شود:

۳-۱. اقامه نماز مخصوص شب زفاف

در متون روایی توصیه شده که زوجین در شب زفاف، با وضو باشند و قبل از اقدام به آمیزش، دو رکعت نماز خوانده و آنگاه به ستایش خدا روی آورده و بر پیامبر و آلش درود فرستند. آنگاه دعا کند و نوعروس و همراهان را دستور دهد که آمین بگویند (کلینی، ۱۴۰۷: ۳، ۴۸۱).

در برخی از روایات آمده است که امام صادق^(ع) فرمود در شب زفاف این دعا را بخوان: «اللَّهُمَّ اللَّهُمَّ بِأَمَانَتِكَ أَخَذْتُهَا، وَبِكَلِمَاتِكَ اسْتَحْلَلْتُهَا، فَإِنْ قَضَيْتَ لِي مِنْهَا وَلَدًا، فَاجْعَلْهُ مُبَارَكًا تَقِيًّا مِنْ شَيْعَةِ آلِ مُحَمَّدٍ، وَلَا تَجْعَلْ لِلشَّيْطَانِ فِيهِ شِرْكَاءَ وَلَا نَصِيْبًا؛ خدایا در امان و حفظ تو او را در امان تو گرفتم، بر پایه سخنان تو، او را بر خود حلال کردم و پس اگر در رحم وی فرزندی برایم مقدر فرموده‌ای او را با برکت و پارسا از شیعیان آل محمد^(ص) قرار بده و برای شیطان در او هیچ سهم و نقشی قرار نده» (کلینی، ۱۴۰۷: ۱، ۱۴۵).

نماز رابطه خاص بنده با خداوند است. مناسب است زوجین، پرشورترین و شیرین‌ترین رفتارشان را با یاد خداوند، آغاز کنند، تا روابط زوجین بر پایه عشق و محبت برقرار بماند. طبیعی است که استواری و بهبودی روابط زوجین، زمینه مناسب برای تربیت فرزند را نیز مهیا خواهد ساخت.

۲-۳. یاد خدا در وقت آمیزش

از نظر دینی، یکی از حوزه‌های نفوذ شیطان در انسان، هنگام جماع است. باید زوجین در این حال، یاد خداوند را بر زبان جاری نموده و مطابق دستورالعمل ویژه در روایات، نسل احتمالی خود را از نفوذ شیطان صیانت کند. «عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ^(ع) قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ^(ع) إِذَا جَامَعَ أَحَدُكُمْ فَلْيَقُلْ بِسْمِ اللَّهِ وَبِاللَّهِ اللَّهُمَّ جَنِّبِي الشَّيْطَانَ وَجَنِّبِ الشَّيْطَانَ مَا رَزَقْتَنِي قَالَ فَإِنْ قَضَى اللَّهُ بَيْنَهُمَا وَلَدًا لَا يَضُرُّهُ الشَّيْطَانُ بِشَيْءٍ أَبَدًا؛ از امام صادق^(ع) از امیرالمؤمنین^(ع) روایت کرده است که آن حضرت فرمود: هرگاه خواستید با زنتان در آمیزید، باید ابتدا بگوئید به نام خدا و با یاری او، خدایا مرا از شیطان دور کن و شیطان را از آنچه برای ما روزی مقدر کرده‌ای، نیز دور کن آن حضرت فرمود: اگر چنین کنند، هرگاه خداوند به زن و مرد فرزندی عنایت کرد، شیطان آسیبی به او نخواهد زد» (کلینی، ۱۴۰۷: ۵، ۵۰۳).

ریشه اصلی این آموزه روایی، اشارات قرآنی است. شیطان پس از آن که از درگاه قرب الهی رانده شد، به جای توبه و بازگشت به رحمت الهی، علم ستیز و مبارزه با خداوند را برافراشت و کینه حضرت آدم را در دل گرفت و اعلام کرد خدایا اگر مرا تا روز قیامت مهلت بدهی، نسل آدم را منحرف خواهم ساخت خداوند فرمود: «وَاسْتَفْزِرْ مَنْ اسْتَطَعْتَ مِنْهُمْ بِصَوْتِكَ وَأَجْلِبْ عَلَيْهِمْ بِخَيْلِكَ وَرَجِلِكَ وَشَارِكُهُمْ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ وَعِدُّهُمْ وَمَا يَعِدُهُمُ الشَّيْطَانُ إِلَّا غُرُورًا؛ هر کدام از آن‌ها را می‌توانی با صدایت تحریک کن و لشکر سواره و پیاده‌ات را بر آن‌ها گسیل دار و در ثروت و فرزندان‌شان شرکت جوی و آنان را با وعده‌ها سرگرم کن، ولی شیطان، جز فریب و دروغ، وعده‌ای به آن‌ها نمی‌دهد» (الاسراء: ۶۴).

کیفیت مشارکت شیطان در اموال و اولاد بحث دیگری است که باید در جای خود بررسی شود؛ اما راه‌کار مبارزه با شیطان در قسمت فرزند، آن است که پیش از عمل جماع یاد خدا را بر زبان جاری کنند که در حدیث زیر آمده است.

عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَثِيرٍ قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَ جَالِسًا فَذَكَرَ شَرِكَ الشَّيْطَانِ فَعَظَّمَهُ حَتَّى أَفْزَعَنِي قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ فَمَا الْمَخْرَجُ مِنْ ذَلِكَ قَالَ إِذَا أَرَدْتَ الْجَمَاعَ فَقُلْ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ بَدِيعُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ. اللَّهُمَّ إِنْ قَضَيْتَ مِنِّي فِي هَذِهِ اللَّيْلَةِ خَلِيفَةً فَلَا تَجْعَلْ لِلشَّيْطَانِ فِيهِ شَرَكًا وَلَا نَصِيبًا وَلَا حَظًّا وَاجْعَلْهُ مُؤْمِنًا مُخْلِصًا مُصَفًّى مِنَ الشَّيْطَانِ وَرِجْزِهِ جَلَّ ثَنَاؤُكَ؛ عبدالرحمان بن كثير از امام صادق^(ع) روایت کرده است: ما در حضور امام صادق^(ع) نشسته بودیم. پس از آن امام^(ع) بحث مشارکت شیطان را یادآور شد و آن را به قدری مهم شمرد که حتی مرا ترسانید. گفتم فدایت گردم راه برون رفت از آن چیست؟ فرمود وقتی خواستی جماع کنی، باید بگویی به نام خداوند بخشنده و مهربان؛ خدایی که جز او خدایی نیست، پدیدآورنده آسمان‌ها و زمین است. خداوند اگر در حُکمت، امشب جانشینی برایم مقرر کرده‌ای، در او هیچ بهره‌ای از شیطان قرار نده! او را مؤمن خالص و پیراسته از نفوذ و آلودگی شیطان قرار ده. شکوهمند است مدح و ثنایت (کلینی ۱۴۰۷: ۵، ۵۰۳).

نفوذ شیطان و راه دفع این نفوذ، تنها از طریق آموزه دینی قابل دسترسی است. بدین جهت آموزه‌های دینی، راه منحصر به فرد برای امور معنوی است.

۳-۳. پاکیزه بودن زوجین

مدیریت رفتار جنسی زوجین، اهداف متفاوتی دارد. یکی از مهم‌ترین آن‌ها، زمینه‌سازی برای تربیت معنوی فرزند احتمالی است. براین اساس پاکی و طهارت روحی و ایجاد حالت معنوی زوجین در وقت آمیزش از اهمیت زیادی برخوردار است و نشان دهنده آن است که حالات روحی و معنوی زوجین در وقت آمیزش تأثیر شگرفی بر وضعیت معنوی و روحی فرزند احتمالی دارد. یکی از عوامل طهارت معنوی وضو است که می‌تواند روح فرزند احتمالی را برای تربیت دینی و معنوی آماده کند.

البته داشتن وضو در همه حال توصیه شده، ولی اگر کسی با همسرش اراده جماع کند، در صورتی که همسرش باردار باشد یا شب اول زفاف باشد، وضو داشتن زوجین مورد تأکید بیشتر است. «يَا عَلِيُّ إِذَا حَمَلَتْ امْرَأَتُكَ فَلَا تَجَامِعْهَا إِلَّا وَ أَنْتَ عَلَى وُضوءٍ فَإِنَّهُ إِنْ قُضِيَ بَيْنَكُمَا وَلَدٌ يَكُونُ أَعْمَى الْقَلْبِ بَخِيلٍ أَلِيدٍ؛ ای علی! در هنگامی که زنت باردار است نباید

با او در آمیزی مگر اینکه با وضو باشی؛ زیرا اگر خدا برایتان فرزندی عنایت کند، بیم آن می‌رود که کوردل و بخیل بار آید» (ابن بابویه، ۱۴۱۳: ۳، ۵۵۳).

۳-۴. معاشقه پیش از آمیزش

در روایات زیادی سفارش شده که مبدا بدون مقدمه و عشق‌بازی به مجامعت بپردازید؛ زیرا زنان بدون عشق‌بازی آماده آمیزش نیستند و در نتیجه به ارضای غریزی نخواهند رسید. این کار باعث می‌شود که آتش شهوت زن برافروخته بماند و حاضر است با افراد نامناسب رابطه جنسی برقرار کند. راه حل آن است که میان زوجین پیش از عمل جماع، عشق‌بازی باشد تا روابط جنسی زن و مرد خوشایندتر باشد. از امام علی^(ع) نقل شده است که فرمود: «إِذَا أَرَادَ أَحَدُكُمُ أَنْ يَأْتِيَ زَوْجَتَهُ فَلَا يَعْجَلْهَا فَإِنَّ لِلنِّسَاءِ حَوَائِجَ؛ زمانی که هر کدام شما خواستید با زنان بیامیزید، نباید عجله کنید. به درستی که برای زنان حوایجی است» (حر عاملی، ۱۴۰۹: ۲۰، ۱۱۸).

شاید این دستور برای دو هدف باشد. یکی بر خوردار شدن زنان از لذت جماع؛ زیرا زنان بدون مقدمه و عشق‌بازی به تحریک جنسی و ارگاسم نمی‌رسند. در نتیجه از آمیزش لذت کافی را نخواهد برد. دوم اینکه وقتی زنان تحریک شود و بر اثر جماع در حد ارگاسم برسند تأثیری مثبتی بر جنین خواهد داشت! زیرا وضعیت روانی مادر که با رضایت خاطر همراه است! بر روان جنین تأثیر می‌گذارد! اگر زنی به اجبار تن به جماع دهد در حالتی که با خشم و نفرت تن به چنین کاری داده است تمام وجودش از خشم و ناراحتی لبریز می‌شود، این حالت، بر جنین اثر منفی دارد. مؤید آن روایتی است از امام رضا^(ع) در رساله ذهبیه؛ «وَلَا تُجَامِعِ امْرَأَةً حَتَّى تُلَاعِبَهَا وَتَغْمِزَ ثَدْيَيْهَا فَإِنَّكَ إِنْ فَعَلْتَ اجْتَمَعَ مَاؤُهَا وَمَاؤُكَ فَكَانَ مِنْهَا الْحَمْلُ؛ با زن در نیامیز تا با وی بازی و سینه‌های وی را نوازش کنی. به درستی اگر چنین کنی، آب او و آب تو باهم جمع خواهد شد و از آن حمل و جنین بار خواهد آمد» (امام رضا، ۱۴۰۲: ۶۵).

در ترجمه طب الرضا^(ع) آمده است، آمیزشی که در غیر هنگام آمادگی زن انجام بگیرد خواهش غریزی زن را اشباع نمی‌کند و لذت آمیزش را ناتمام می‌گذارد. به دنبال این مسامحه، حلاوت ازدواج از بین می‌رود و طفلی که از تخم غیر آماده ترکیب شود و در رحم

غیر مستعد تربیت گردد، طفل کاملی نخواهد بود. از نظر علوم عقلی آمادگی مرد و زن و غلبه شهوت آن‌ها، «عشق هستی فرزند» است که در مواد ترکیبی او به جنبش آمده است. در حقیقت خواست او است که چون می‌خواهد در جهان هستی خودنمایی کند، به صورت شهوت و میل غریزی درمی‌آید. در صورتی که یکی از دو میل طرفین کامل نباشد، فرزند برای اظهار وجود خود را آماده نکرده است.

۳-۵. تهیه دستمال جداگانه

یکی از دستورالعمل‌های اسلام، تهیه دستمال جداگانه برای پاک کردن طرفین، بعد از آمیزش است. «یا عَلٰی لَا تُجَامِعِ امْرَأَتَكَ إِلَّا وَ مَعَكَ خِرْقَةٌ وَ مَعَ أَهْلِكَ خِرْقَةٌ وَ لَا تَمَسَّحَا بِخِرْقَةٍ وَاحِدَةٍ فَتَنَعَ الشَّهْوَةُ عَلَى الشَّهْوَةِ فَإِنَّ ذَلِكَ يَعْقِبُ الْعَدَاوَةَ بَيْنَكُمَا ثُمَّ يَوْدِيكُمَا إِلَى الْفُرْقَةِ وَ الطَّلَاقِ؛ ای علی با همسرت جماع نکن مگر اینکه هرکدامتان دستمال جداگانه به همراه داشته باشید و نباید با یک دستمال خود را پاک کنید. در این صورت شهوت، روی شهوت قرار می‌گیرد. به درستی که دشمنی را میان شما در پی خواهد آورد. پس سرانجام شما را به جدایی و طلاق خواهد کشاند» (ابن بابویه قمی، ۱۴۱۳: ۳، ۵۵۴).

ارتباط این روایت با تربیت فرزند در این است که تربیت فرزند در فضای آمیخته از محبت و تمایل زوجین به یکدیگر، بیشتر از وضعیتی است که از یکدیگر نفرت دارند یا از هم جدا شده‌اند.

۳-۶. زمان‌های نامناسب آمیزش

از نظر اسلام زمان آمیزش، اهمیتی زیادی دارد. با دقت در متون روایات، به دست می‌آید که زمان برای سعادت و زمینه‌های تربیتی فرزند اثرگذار است. زمان‌های نامناسب را می‌توان در چند گروه دسته‌بندی کرد: برخی از آن مربوط به ساعات خاصی از شبانه‌روز، برخی دیگر در روزهای هفته، برخی دیگر آن در روزهای یک ماه برخی دیگر آن در زمان‌های خاصی که همراه با حوادث طبیعی مانند کسوف و خسوف و برخی دیگر آن مربوط به روز یا شب ماه خاص است. بر اساس دسته‌بندی یادشده به مستندات روایی آن می‌پردازیم:

۱. اول شب: امام رضا^(ع) فرمود: وَلَا تَقْرَبِ النِّسَاءَ فِي أَوَّلِ اللَّيْلِ لَا شِتَاءً وَلَا صَيْفًا

و ذَلِكَ أَنَّ الْمَعْدَةَ وَالْعُرْوَقَ تَكُونُ مُمْتَلِئَةً وَهُوَ غَيْرُ مَحْمُودٍ يَتَخَوَّفُ مِنْهُ الْقَوْلُجُ وَالْفَالِجُ وَاللَّقْوَةُ وَالنَّقْرُسُ وَالْحَصَاةُ وَالتَّقْطِيرُ وَالْفَتْقُ وَضَعْفُ الْبَصَرِ وَالِدَّمَاعُ فَإِذَا أُرِيدَ ذَلِكَ فَلْيَكُنْ فِي آخِرِ اللَّيْلِ فَإِنَّهُ أَصَحُّ لِلْبَدَنِ وَأَرْجَى لِلْوَلَدِ وَأَذْكَى لِلْعَقْلِ فِي الْوَلَدِ الَّذِي يَقْضَى بَيْنَهُمَا؛ در اول شب در فصل گرما و سرما باید از آمیزش در اول شب خودداری کرد؛ زیرا معده و رگ‌ها پر است. بیم آن می‌رود که بیماری‌هایی چون قولنج، فلج، فلج صورت، ورم مفاصل، سنگ کلیه، تسلسل بول، فتق و تار شدن چشم سراغ انسان آید. اگر این کار را می‌خواهید باید در آخر شب باشد؛ زیرا برای تندرستی بدن و فرزندآوری، و بهتر شدن هوش بچه‌ای که قرار است به شما داده شود، مناسب است (امام رضا، ۱۴۰۲: ۶۵).

لَا تَجَامِعْ أَهْلَكَ فِي أَوَّلِ سَاعَةٍ مِنَ اللَّيْلِ فَإِنَّهُ إِنْ قُضِيَ بَيْنَكُمَا وَلَدٌ لَا يُؤْمَنُ أَنْ يَكُونَ سَاحِرًا مُؤَثِّرًا لِلدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ...؛ در نخستین ساعات شب با عیالت درنیامیز زیرا اگر خداوند برای شما فرزندی مقرر کند، احتمال آن می‌رود که جادوگر و ترجیح دهنده دنیا بر آخرت بار آید» (ابن بابویه قمی، ۱۴۱۳: ۳، ۵۵۴-۵۵۳).

۲. ساعات خاصی از شب و روز: در منابع دینی ساعاتی خاصی را برای آمیزش نامناسب تشخیص داده شده است. البته مقصود از نامناسب بودن آن است که هدف زوجین از آمیزش، فرزندآوری باشد.

عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ قَالَ: قُلْتُ لَهُ هَلْ يَكْرَهُ الْجَمَاعُ فِي وَقْتٍ مِنَ الْأَوْقَاتِ وَإِنْ كَانَ حَلَالًا قَالَ نَعَمْ مَا بَيْنَ طُلُوعِ الْفَجْرِ إِلَى طُلُوعِ الشَّمْسِ وَمِنْ مَغِيبِ الشَّمْسِ إِلَى مَغِيبِ الشَّفَقِ... ثُمَّ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ وَإِيْمُ اللَّهِ لَا يَجَامِعُ أَحَدٌ فَيَرْزَقُ وَلَدًا فَيَرَى فِي وَلَدِهِ ذَلِكَ مَا يَحِبُّ؛ امام باقر^(ع) در مقام پاسخ به این پرسش راوی که آیا در برخی اوقات آمیزش با همسر مکروه است یا نه؟ فرمود: بلی در فاصله میان غروب خورشید تا زمانی که سرخی افق ناپدید شود، فاصله طلوع صبح تا طلوع آفتاب و.... آمیزش کراهت دارد. سپس امام باقر^(ع) فرمود به خدا سوگند در این ساعات کسی آمیزش نمی‌کند، مگر اینکه اگر خدا فرزندی نصیبشان کند که در او چیزی می‌بیند که دوست دارد (برقی، ۱۳۷۱: ۲، ۳۱۱).

درواقع این تعبیر بیانگر تهدید است؛ یعنی در فرزند حاصل از آمیزش یادشده، اثر زمان نامناسب، دیده می‌شود.

۳. ساعات بعد از ظهر هرروز: بر اساس نقل شیخ صدوق، پیامبر خدا^(ص) در یکی از سفارش‌های خود به امام علی^(ع)، زمان‌های مناسب و نامناسب آمیزش را بیان کرده که ساعات بعد از ظهر یکی از زمان‌های نامناسب است: «يَا عَلِيُّ لَا تُجَامِعْ امْرَأَتَكَ بَعْدَ الظُّهْرِ فَإِنَّهُ إِنْ قُضِيَ بَيْنَكُمَا وَلَدٌ فِي ذَلِكَ الْوَقْتِ يَكُونُ أَحْوَلُ وَالشَّيْطَانُ يَفْرَحُ بِالْحَوْلِ فِي الْإِنْسَانِ؛ ای علی بعد از ظهر با همسرت نیامیز. اگر خداوند از این آمیزش فرزندی نصیبان کند، احتمال دارد که او انحراف چشم (چپ‌چشم یا لوچ چشم) داشته باشد، شیطان از اینکه عیبی در چشم انسان وارد شود، خوشحال می‌شود» (ابن بابویه قمی، ۱۴۱۳: ۳، ۵۵۲).

۴. بین اذان و اقامه: «لَا تُجَامِعْ أَهْلَكَ بَيْنَ الْأَذَانِ وَالْإِقَامَةِ فَإِنَّهُ إِنْ قُضِيَ بَيْنَكُمَا وَلَدٌ يَكُونُ حَرِيصًا عَلَى إِهْرَاقِ الدَّمَاءِ؛ نباید در میان اذان و اقامه با همسرت بیامیزی اگر فرزندی از این کار نصیبان شود، احتمال دارد که حریص بر خونریزی و کشتار مردم باشد» (ابن بابویه قمی، ۱۴۱۳: ۳، ۵۶۸).

۵. ساعات مقرون به حوادث طبیعی: در متون روایی زمان‌هایی که مقرون با حوادث خاص طبیعی است، برای آمیزش مناسب نیست:

...عَنْ عَمْرِو بْنِ عُثْمَانَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ قَالَ: سَأَلْتُهُ أَيَكْرَهُ الْجَمَاعُ فِي سَاعَةٍ مِنَ السَّاعَاتِ قَالَ نَعَمْ يَكْرَهُ فِي لَيْلَةٍ يَنْخَسِفُ فِيهَا الْقَمَرُ وَالْيَوْمَ الَّذِي تَنْكَسِفُ فِيهِ الشَّمْسُ.... وَ يَرِيحُ السَّوْدَاءُ وَالْحُمْرَاءُ وَالصَّفْرَاءُ وَالزَّلْزَلَةُ وَلَقَدْ بَاتَ رَسُولُ اللَّهِ ص لَيْلَةً عِنْدَ بَعْضِ نِسَائِهِ فَأَنْخَسَفَ الْقَمَرُ فِي تِلْكَ اللَّيْلَةِ فَلَمْ يَكُنْ مِنْهُ شَيْءٌ فَقَالَتْ لَهُ زَوْجَتُهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ بِأَبَى أَنْتَ وَأُمِّي أَكُلُّ هَذَا لِبُغْضٍ قَالَ وَيَحْكُ حَدَّثَ هَذَا الْحَادِثُ فِي السَّمَاءِ فَكِرِهْتُ أَنْ أَتَلَذَّذَ وَأَدْخَلَ فِي شَيْءٍ وَلَقَدْ عَيَّرَ اللَّهُ تَعَالَى قَوْمًا فَقَالَ وَإِنْ يَرَوْا كَسْفًا مِنَ السَّمَاءِ سَاقِطًا يَقُولُوا سَحَابٌ مَرْكُومٌ وَ أَيْمُ اللَّهِ لَا يَجَامِعُ أَحَدٌ فِي هَذِهِ السَّاعَاتِ الَّتِي وَصَفْتُ فَيَرْزُقَ مِنْ جَمَاعِهِ وَلَدًا وَقَدْ سَمِعَ هَذَا الْحَدِيثَ فَيَرَى مَا يَحِبُّ؛ از عمرو ابن عثمان روایت شده که وی از امام باقر^(ع) پرسید آیا جماع در ساعاتی خاص کراهت دارد؟ امام فرمود بلی در شبی که ماه گرفته می‌شود و روزی که خورشید گرفته می‌شود. در زمانی که باد سیاه، سرخ و زرد می‌وزد و هنگام لرزش زمین، جماع کراهت دارد در شبی که ماه گرفتگی پیش آمد، پیامبر اسلام^(ص) در نزد برخی از زنان خود بود و آن شب را نخواهید. همسرش پرسید آیا از این که با من

درنیامیختی، به خاطر ناراحتی از من بود؟ پیامبر پاسخ فرمود: وای بر تو! حادثه‌ای بزرگی در آسمان رخ داده است، دوست نداشتم که در این زمان لذت ببرم و در چیزی وارد شوم، حال آن‌که خداوند بر گروهی عیب و ننگ دانسته است. آنگاه فرمود: «آن‌ها (چنان لجوجند که) اگر ببینند قطعه‌سنگی از آسمان (برای عذابشان) سقوط می‌کند می‌گویند: «این ابر متراکمی است!» (القمر: ۴۴) به خدا سوگند در زمان‌های یادشده، نباید کسی جماع کند. اگر از این جماع فرزندی نصیبش گردد، درحالی‌که این حدیث را می‌شنود، پس می‌بیند آنچه را دوست دارد» (ابن بابویه قمی، ۱۴۱۳: ۳، ۴۰۳).

به نظر می‌رسد این جمله «فَیَرَى مَا یَحِبُّ» تعبیر تهدیدآمیز است؛ یعنی در ساعاتی که در آن حوادث خاص طبیعی پدید می‌آید، آثار ناگوار بر نطفه دارد. اگر انسان این آثار را در فرزند خود دید، درواقع به رفتار جنسی خود در آن زمان بنگرد که چرا چنین رفتاری را دوست داشت. درحالی‌که عیب جسمانی یا روانی فرزندش، اثر عمل محبوب اوست.

۶. سه روز از هرماه: «... عَنْ أَبِي الْحَسَنِ مُوسَى ^(ع) عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ: إِنَّ فِيمَا أَوْصَى بِهِ - رَسُولُ اللَّهِ ^(ص) عَلِيًّا ^(ع) قَالَ يَا عَلِيُّ لَا تُجَامِعْ أَهْلَكَ فِي أَوَّلِ لَيْلَةٍ مِنَ الْهِلَالِ وَلَا فِي لَيْلَةِ النَّصْفِ وَلَا فِي آخِرِ لَيْلَةٍ فَإِنَّهُ يَتَخَوَّفُ عَلَى وَلَدٍ مَنْ يَفْعَلُ ذَلِكَ الْخَبَلُ فَقَالَ عَلِيٌّ ^(ع) وَلِمَ ذَاكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ إِنَّ الْجِنَّ يَكْثُرُونَ غُشْيَانِ نِسَائِهِمْ فِي أَوَّلِ لَيْلَةٍ مِنَ الْهِلَالِ وَلَيْلَةِ النَّصْفِ وَفِي آخِرِ لَيْلَةٍ أَمَا رَأَيْتَ الْمَجْنُونِ يَصْرَعُ فِي أَوَّلِ الشَّهْرِ وَفِي آخِرِهِ وَفِي وَسْطِهِ؛ امام کاظم ^(ع) از پدرش از جدش روایت کرده است که فرمود: رسول خدا ^(ص) برخی اموری را به امام علی ^(ع) وصیت کرد از جمله فرمود ای علی در شب اول هرماه، در شب نیمه هرماه و شب آخر هرماه از آمیزش با همسرت اجتناب کن زیرا بیم آن است که فرزندی ناشی از این آمیزش، کم‌هوش بار آید. امام علی ^(ع) پرسید ای پیامبر خدا ^(ص)؟ آنگاه رسول خدا ^(ص) فرمود: طایفه جنیان غالباً در شب اول و نیمه و آخر هرماه با زنانشان می‌آمیزند. آیا ندیده‌ای که افراد دیوانه در اول وسط و آخر هرماه، دیوانگی‌شان افزایش می‌یابد» (کلینی، ۱۴۰۷: ۵، ۴۹۹).

۷. شب‌های عید فطر و قربان: «يَا عَلِيُّ لَا تُجَامِعْ امْرَأَتَكَ فِي لَيْلَةِ الْفِطْرِ فَإِنَّهُ إِنْ قُضِيَ بَيْنَكُمَا وَلَدٌ لَمْ يَكُنْ ذَلِكَ الْوَلَدُ إِلَّا كَثِيرَ الشَّرِّ يَا عَلِيُّ لَا تُجَامِعْ امْرَأَتَكَ فِي لَيْلَةِ الْأَضْحَى فَإِنَّهُ إِنْ قُضِيَ بَيْنَكُمَا وَلَدٌ يَكُونُ لَهُ سِتُّ أَصَابِعَ أَوْ أَرْبَعُ أَصَابِعَ...؛ ای علی از آمیزش با همسرت

در شب عید فطر پرهیز؛ زیرا اگر فرزندی نصیبتان شود، احتمال دارد که وی شرور بار آید. در شب عید قربان نیز با همسرت نیامیز؛ زیرا اگر فرزندی نصیبتان شود، احتمال دارد که شش‌انگشتی یا چهارانگشتی باشد» (کلینی، ۱۴۰۷: ۵، ۴۹۹).

۸. شب مشرف به سفر: «یا علی لا تُجَامِعْ أَهْلَكَ إِذَا خَرَجْتَ إِلَى سَفَرٍ مَسِيرَةَ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ وَ لِيَالِيَهُنَّ فَإِنَّهُ إِنْ قُضِيَ بَيْنَكُمَا وَلَدٌ يَكُونُ عَوْنًا لِكُلِّ ظَالِمٍ عَلَيْكَ...» در شبی که فردای آن قصد سفری سه روز و سه شب داری، جماع نکن؛ زیرا اگر فرزندی نصیبتان شود، کمک‌کار ظالمانی خواهد شد که با تو دشمنی دارد» (ابن بابویه قمی، ۱۴۱۳: ۳، ۵۵۲).

۹. بعد از احتلام: اگر کسی در خواب محتلم شد، نباید پیش از غسل با همسرش هم‌بستر شود؛ زیرا اگر از این آمیزش فرزندی نصیبتان شود، احتمال جنون آن زیاد است. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص): «يَكْرَهُ أَنْ يَغْشَى الرَّجُلُ الْمَرْأَةَ وَقَدْ احْتَلَمَ حَتَّى يَغْتَسِلَ مِنْ احْتِلَامِهِ الَّذِي رَأَى فَإِنْ فَعَلَ فَخَرَجَ الْوَلَدُ مَجْنُونًا فَلَا يُلُومَنَّ إِلَّا نَفْسَهُ؛ نَافِسْتُمْ أَنْتُمَا» (همان، ۴: ۴۰۴).

۱۰. پرهیز از آمیز در حضور کودک: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص): «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ أَنَّ رَجُلًا غَشَى امْرَأَتَهُ وَفِي الْبَيْتِ صَبِيٌّ مُسْتَقِظٌ يَرَاهُمَا وَيَسْمَعُ كَلَامَهُمَا وَنَفْسَهُمَا مَا أَفْلَحَ أَبَدًا إِذَا كَانَ غُلَامًا كَانَ زَانِيًا أَوْ جَارِيَةً كَانَتْ زَانِيَةً؛ سوگند به کسی که جانم به دست او است، اگر مردی با زنش خلوت کند، درحالی که کودک در خانه بیدار است، آن دو را ببیند و سخن و نفس زدن‌هایشان را بشنود، هرگز رستگار نمی‌شود و کودک چه دختر و چه پسر، زناکار بار می‌آید» (کلینی، ۱۴۰۷: ۵، ۵۰۰).

۱۲. پرهیز از سخن گفتن هنگام آمیزش: زن و مرد در وقت آمیزش به جز یاد خداوند، نباید سخن دیگری بر زبان آورند؛ زیرا زیاد سخن گفتن در این زمان، موجب گنگی فرزند آینده خواهد شد. از امام صادق (ع) نقل شده است که فرمود: «اتَّقُوا الْكَلَامَ عِنْدَ مُلْتَقَى الْخِتَانَيْنِ فَإِنَّهُ يورِثُ الْخَرَسَ؛ از سخن گفتن هنگام آمیزش پرهیزید؛ زیرا موجب به ارث گذاشتن گنگی می‌شود» (کلینی، ۱۴۰۷: ۵، ۴۹۸).

۳-۷. زمان‌های مناسب آمیزش

مناسب‌ترین زمان آمیزش، شب‌های دوشنبه، سه‌شنبه، پنج‌شنبه و جمعه و در روز روزهای پنج‌شنبه نزدیک زوال و روز جمعه بعد از هنگام عصر است که در روایت ذیل آمده است:

... عَلَيْكَ بِالْجَمَاعِ لَيْلَةُ الْاِثْنَيْنِ فَإِنَّهُ إِنْ قُضِيَ بَيْنَكُمَا وَلَدٌ يَكُونُ حَافِظًا لِكِتَابِ اللَّهِ رَاضِيًا بِمَا قَسَمَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ يَا عَلِيُّ إِنْ جَامَعْتَ أَهْلَكَ فِي لَيْلَةِ الثَّلَاثَاءِ فَقُضِيَ بَيْنَكُمَا وَلَدٌ فَإِنَّهُ يَرْزُقُ الشَّهَادَةَ بَعْدَ شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ وَلَا يَعْذِبُهُ اللَّهُ مَعَ الْمُشْرِكِينَ وَ يَكُونُ طَيِّبَ النَّكْهَةِ وَالْفَمِ رَحِيمَ الْقَلْبِ سَخِيَّ الْيَدِ طَاهِرَ اللِّسَانِ مِنَ الْغِيْبَةِ وَالْكَذِبِ وَ الْبَهْتَانِ يَا عَلِيُّ إِنْ جَامَعْتَ أَهْلَكَ لَيْلَةَ الْخَمِيسِ فَقُضِيَ بَيْنَكُمَا وَلَدٌ فَإِنَّهُ يَكُونُ حَاكِمًا مِنَ الْحُكَّامِ أَوْ عَالِمًا مِنَ الْعُلَمَاءِ وَإِنْ جَامَعْتَهَا يَوْمَ الْخَمِيسِ عِنْدَ زَوَالِ الشَّمْسِ عَنْ كِبِدِ السَّمَاءِ فَقُضِيَ بَيْنَكُمَا وَلَدٌ فَإِنَّ الشَّيْطَانَ لَا يَقْرَبُهُ حَتَّى يَشِيبَ وَ يَكُونُ قِيَمًا وَ يَرْزُقُهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ السَّلَامَةَ فِي الدِّينِ وَ الدُّنْيَا يَا عَلِيُّ وَإِنْ جَامَعْتَهَا لَيْلَةَ الْجُمُعَةِ وَ كَانَ بَيْنَكُمَا وَلَدٌ فَإِنَّهُ يَكُونُ خَطِيبًا قَوَّالًا مُفَوِّهًا وَ إِنْ جَامَعْتَهَا يَوْمَ الْجُمُعَةِ بَعْدَ الْعَصْرِ فَقُضِيَ بَيْنَكُمَا وَلَدٌ فَإِنَّهُ يَكُونُ مَعْرُوفًا مَشْهُورًا عَالِمًا وَ إِنْ جَامَعْتَهَا فِي لَيْلَةِ الْجُمُعَةِ بَعْدَ الْعِشَاءِ الْآخِرَةِ فَإِنَّهُ يَرْجَى أَنْ يَكُونَ الْوَلَدُ مِنَ الْأَبْدَالِ إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَى... يَا عَلِيُّ احْفَظْ وَصِيَّتِي هَذِهِ كَمَا حَفِظْتُهَا عَنْ جَبْرِئِيلَ؛ سَبْزَوَار است در شب دوشنبه آمیزش کنی؛ زیرا فرزندی حاصل از آمیزش شب دوشنبه، حافظ کتاب خدا، راضی و قانع به رزق حلال خواهد شد. فرزندی حاصل آمیزش در شب سه‌شنبه، شهید راه خدا، خوشبو، دهان معطر، مهربان، سخاوتمند و زبان پاک از آلودگی به غیبت، تهمت و دروغ خواهد شد. از آمیزش شب پنج‌شنبه، فرزندی سیاستمدار یا عالم، بار می‌آید. از آمیزش روز پنج‌شنبه وقتی که آفتاب از وسط آسمان متمایل به سوی غروب شود، فرزندی اهل سلامت در دین و دنیا نصیب می‌شود که از نفوذ شیطان در امان است. از آمیزش شب جمعه، فرزندی سخنور و زبان‌آور نصیب می‌شود. فرزندی حاصل از آمیزش بعد از عصر روز جمعه، در آینده پرآوازه و چهره شناخته شده در علم می‌شود. از آمیزش شب جمعه بعد از عشا، فرزندی شجاع و دلیر بار می‌آید (ابن بابویه قمی، ۱۴۱۳: ۳، ۵۵۴-۵۵۳).

۳-۸. پرهیز از آمیزش در مواقع و موارد خاص

در صورتی که آمیزش با هدف فرزند آوری باشد، مهم‌ترین نکته برای مدیریت و تنظیم رفتار

جنسی زوجین، توجه به بُعد معنوی شخصیت فرزند است. لذا هرکدام از موارد نهی شده در هنگام آمیزش، آثار منفی خود را بر جسم یا خوی و اخلاق و روان کودک دارد. از نظر اسلام، آمیزش باید در وضعیت مناسب صورت گیرد و اگر به هر نحوی وضعیت مناسب نبود، بهتر آن است که از آمیزش پرهیز شود. وضعیت‌های زیر از نظر منابع دینی نامناسب است:

۱. **برانگیختگی جنسی با منشأ زن اجنبی:** اگر مردی به هر نحوی از طریق زن اجنبی، برانگیختگی جنسی پیدا کرد، نباید در این وضعیت با همسر خود، بیامیزد: «لَا تُجَامِعِ امْرَأَتَكَ بِشَهْوَةِ امْرَأَةٍ غَيْرِكَ فَإِنِّي أَخْشَىٰ إِنَّ قُضِيَّ بَيْنَكُمَا وَلَدَّ أَنْ يَكُونَ مُحْنَتًا أَوْ مُؤَنَّثًا مُحْبَلًا؛ زمانی که میل جنسی به وسیله زن اجنبی (دیدن یا حرف زدن یا در تصور و خیال) برانگیخته شده است، نباید با همسرت بیامیزی؛ زیرا می‌ترسم، اگر فرزندی از این آمیزش برایتان مقرر شده اگر پسر باشد، مخنث و اگر دختر باشد، احمق و کم‌عقل بار آید» (ابن بایویه قمی، ۱۴۱۳: ۳، ۵۵۲-۵۵۳).

۲. **در وضعیت ایستاده:** «لَا تُجَامِعِ امْرَأَتَكَ مِنْ قِيَامٍ فَإِنَّ ذَلِكَ مِنْ فِعْلِ الْحَمِيرِ فَإِنْ قُضِيَ بَيْنَكُمَا وَلَدَّ كَانَ بَوَّالًا فِي الْفِرَاشِ كَالْحَمِيرِ الْبَوَّالَةِ فِي كُلِّ مَكَانٍ؛ در حالت ایستاده جماع نکنید؛ زیرا چنین کاری، کار خران است و اگر فرزندی نصیبتان گردد در بستر بول خواهد کرد، مانند خر که در هر جا بول می‌کند» (همان).

۳. **در زیر درخت میوه‌دار:** «... لَا تُجَامِعِ امْرَأَتَكَ تَحْتَ شَجَرَةٍ ثَمَرَةٍ فَإِنَّهُ إِنْ قُضِيَ بَيْنَكُمَا وَلَدَّ يَكُونُ جَلَادًا قَتَلًا أَوْ عَرِيفًا؛ در زیر درخت میوه‌دار جماع نکنید؛ زیرا اگر فرزندی نصیبتان گردد، خون‌ریز، آدمکش یا کاهن و پیشگو بار خواهد آمد» (همان).

۴. **در زیر نور مستقیم آفتاب:** «يَا عَلِيُّ لَا تُجَامِعِ امْرَأَتَكَ فِي وَجْهِ الشَّمْسِ وَتَلَالُيْهَا إِلَّا أَنْ تُرْخِيَ سِتْرًا فَيَسْتُرَكُمَا فَإِنَّهُ إِنْ قُضِيَ بَيْنَكُمَا وَلَدَّ لَا يَزَالُ فِي بُؤْسٍ وَفَقْرٍ حَتَّى يَمُوتَ؛ در برابر تابش آفتاب جماع نکنید؛ زیرا اگر فرزندی نصیبتان شود، پیوسته در فقر و ناچاری خواهد بود تا بمیرد» (همان).

۵. **پرهیز از آمیزش در زمان عادت ماهیانه زن:** دوری از آمیزش در زمان عادت ماهیانه، دستور صریح قرآنی است که می‌فرماید: «وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ أَذَىٰ فَأَعْتَزِلُوا النِّسَاءَ فِي الْمَحِيضِ وَلَا تَقْرُبُوهُنَّ حَتَّى يَطْهُرْنَ؛ و از تو درباره خون حیض سؤال

می‌کنند، بگو: چیز زیان‌بار و آلوده‌ای است. از این رو در حالت قاعدگی، از آنان کناره‌گیری کنید و با آن‌ها نزدیکی ننماید تا پاک شوند» (البقرة: ۲۲۲). از نظر فقهی آمیزش در این زمان، به اتفاق فریقین حرام است (حر عاملی، ۱۴۱۴: ۱، ۳۱۹). در متون دینی، آثار و پیامدهای منفی آمیزش در دوران حیض را در ابعاد مادی و معنوی فرزند برشمرده است:

۱-۵. اثر روانی بر فرزند (دشمنی با اهل بیت): «عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (ص) أَنَّهُ قَالَ لِعَلِيٍّ ع لَا يَحِبُّكَ إِلَّا مُؤْمِنٌ وَلَا يَبْغِضُكَ إِلَّا مُنَافِقٌ أَوْ وَلَدٌ زَنِيَّةٍ أَوْ مَنْ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهِيَ طَامِثٌ؛ پیامبر اسلام (ص) خطاب به امام علی فرمود ای علی تو را جز مؤمن دوست نمی‌دارد و جز منافق یا فرزند زنا یا فرزند کسی که در حیض باردار شده است، دشمن نخواهد داشت» (حر عاملی، ۱۴۰۹: ۲، ۳۱۹). از امام صادق (ع) نقل شده است که فرمود: «لَا يَبْغِضُنَا إِلَّا مَنْ خَبِثَتْ وَلَادَتُهُ أَوْ حَمَلَتْ بِهِ أُمُّهُ فِي حَيْضِهَا؛ با ما (اهل بیت) جز افرادی که از راه خبیث زاده شده یا در دوران حیض مادرش باردار شده است، دشمنی نمی‌کند» (حر عاملی، ۱۴۰۹: ۲، ۳۱۹).

۲-۲. تأثیر زیستی بر جسم فرزند: در حدیثی از امام صادق (ع) آمده که از پدران خود روایت کرده است: «فِي وَصِيَّةِ النَّبِيِّ ص لِعَلِيٍّ ع قَالَ: وَكَرِهَ أَنْ يَغْشَى الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ وَهِيَ حَائِضٌ فَإِنْ فَعَلَ فَخَرَجَ الْوَلَدُ (مَجْذُومًا أَوْ أَبْرَصَ) فَلَا يُلُومَنَّ إِلَّا نَفْسَهُ؛ در وصیت رسول خدا (ص) به علی (ع) آمده است: منفور است که مردی با همسرش در حال حیض نزدیکی کند. اگر چنین کند، فرزند حاصل از این مقاربت، مبتلا به مرض خوره و پیسی شود، آنگاه جز خود، نباید کسی دیگری را سرزنش کند» (حر عاملی، ۱۴۰۹: ۲۰، ۱۱۸).

همچنین از پیامبر اکرم (ص) روایت شده که فرمود: «مَنْ جَامَعَ امْرَأَتَهُ وَهِيَ حَائِضٌ فَخَرَجَ الْوَلَدُ مَجْذُومًا أَوْ أَبْرَصَ فَلَا يُلُومَنَّ إِلَّا نَفْسَهُ؛ کسی که با زنش در حال حیض جماع کند، اگر فرزندش با بیماری جذام یا پیسی متولد شود، نباید جز خود را ملامت کند» (ابن بابویه قمی، ۱۴۱۳: ۱، ۹۶).

۴. دستور العمل ایام بارداری

اسلام برای ایام بارداری دو دستورالعمل روشن دارد؛ رعایت رژیم غذایی خاص و تأمین آرامش روانی و اسباب خوشی مادر باردار.

۴-۱. رعایت رژیم غذایی خاص

اسلام به دلیل اهمیتی که برای سلامتی مادر و جنین قائل است، دستورالعمل‌های مختلف برای این منظور داده که تغذیه مادر در زمان بارداری اهمیت زیادی دارد. طبق برخی از تحقیقاتی که در آمریکا انجام شده است، تغذیه اثر مستقیم بر سلامتی و افزایش هوش جنین دارد و سلامتی مادر با تغذیه مناسب نیز تضمین می‌شود.

۴-۲. سفارش به خوردن «به یا بهی» در زمان بارداری

در منابع دینی به خوردن «بهی» در زمان بارداری تأکید شده است. از جمله از پیام اکرم (ص) روایت شده است که فرمود: «رَائِحَةُ الْأَنْبِيَاءِ رَائِحَةُ السَّفَرَجَلِ وَ رَائِحَةُ الْحُورِ الْعَيْنِ رَائِحَةُ الْأَسْرِ وَ رَائِحَةُ الْمَلَائِكَةِ رَائِحَةُ الْوَرْدِ وَ رَائِحَةُ ابْنَتِي فَاطِمَةَ الزَّهْرَاءِ رَائِحَةُ السَّفَرَجَلِ وَ الْأَسْرِ وَ الْوَرْدِ وَ لَا بَعَثَ اللَّهُ نَبِيًّا وَ لَا وَصِيًّا إِلَّا وَجَدَ مِنْهُ رَائِحَةَ السَّفَرَجَلِ فَكُلُوهَا وَ أَطْعَمُوا حَبَالَاكُمْ يَحْسُنْ أَوْلَادَكُمْ؛ بوی پیامبران بوی بهی، بوی حورالعین بوی آس، بوی فرشتگان بوی گل و بوی دخترم فاطمه بوی بهی است. خداوند نبی و وصیی را مبعوث نکرد، مگر اینکه بوی بهی داشته باشد. پس آن را بخورید و زنان باردارتان را بخورانید که فرزندان را زیبا خواهد ساخت» (مجلسی، ۱۴۰۳: ۶۳، ۱۷۷).

خوردن خرماي برنی^۲ برای تیزهوشی فرزند، (کلینی، ۱۴۰۷: ۶، ۲۲) خوردن شیر برای استحکام قلب و شجاعت و ازدیاد هوش فرزند، (کلینی، ۱۴۰۷: ۶، ۲۳) خوردن خربزه با پنیر برای حسن صورت و حسن خلق فرزند، (مجلسی، ۱۴۰۳: ۵۹، ۲۹۹) در روایات سفارش شده است.

۴-۳. کنش احترام‌آمیز

اسلام برای سلامت روانی مادر، اهمیتی زیادی قائل است. لذا مرد باید همواره با همسرش رفتار محترمانه داشته باشد تا همسرش از آرامش روانی برخوردار شود. برای همین است قرآن کریم می‌فرماید: «وَ عَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ؛ و با آنان، به‌طور شایسته رفتار کنید» (النساء: ۱۹). از این آیه استفاده می‌شود که مرد باید همواره با همسرش رفتار شایسته در

۱. الآس: شجر ورقه العطر، الواحدة بالهاء (فراهیدی، ۱۴۱۰: ۷، ۳۳۱).

۲. خرماي «برنی» دارای رنگ زرد مایل به خرمایی یا سرخ مایل به زرد است؛ گرد، پرگوش و شیرین است (ابن منظور، ۱۴۱۴: ۱۳، ۵۰).

پیش گیرد. از باب اولویت در برخی از موقعیت‌ها مثل دوران بارداری زن، رفتار شایسته مرد مورد تأکید بیشتر است.

از رسول خدا^(ص) نقل شده است که فرمود: «حَقُّ الْوَلَدِ عَلَى وَالِدِهِ إِذَا كَانَ ذَكَرًا أَنْ يَسْتَفِرَّهُ أُمُّهُ^۱ وَ يَسْتَحْسِنَ اسْمَهُ وَيُعَلِّمَهُ كِتَابَ اللَّهِ وَيَطْهَرَهُ وَيُعَلِّمَهُ السَّبَّاحَةَ وَإِذَا كَانَتْ أُنْثَى أَنْ يَسْتَفِرَّهُ أُمُّهَا وَ يَسْتَحْسِنَ اسْمَهَا وَيُعَلِّمَهَا سُورَةَ النُّورِ؛ حق فرزند بر پدر آن است که اگر فرزندش پسر باشد، باید به مادرش احترام گذارد و نام نیکو برایش انتخاب کند و قرآن به او تعلیم دهد و او را پاکیزه سازد و شنا کردن را به وی آموزش دهد، اگر فرزند دختر باشد، باید به مادرش احترام نهد و نام خوب برایش انتخاب کند و او را سوره نور تعلیم دهد» (کلینی، ۱۴۰۷: ۶، ۴۸).

بنابراین احترام به مادر فرزند، بخشی از حقوق فرزند است؛ زیرا احترام مادر در دوران بارداری که اسباب خوشی و آسودگی روانی زن را فراهم می‌کند، در تشکیل شخصیت فرزند نیز تأثیر دارد. بنابراین هرچه آرامش مادر در دوران بارداری به‌ویژه چند ماه اول بیشتر باشد، این ناهنجاری‌ها و اختلالات شخصیتی فرزند هم کمتر می‌شود و هر چه استرس و نگرانی‌های مادر بیشتر باشد، ناهنجاری‌های نوزادی می‌تواند بیشتر شود.

۴-۴. رابطه تعامل مناسب شوهر در زمان بارداری با الگوی دل‌بستگی ایمن

نتایج تحقیقاتی که در سال ۱۳۹۸، در ایران بر روی ۲۷۰ زن باردار در سه ماهه سوم بارداری صورت گرفت، نشان داد که روابط صمیمی و گرم عاطفی مرد با همسرش در زمان بارداری، باعث ایجاد پیوند عاطفی گرم و مثبت زن با فرزندانشان در بعد از تولد می‌گردد. همچنین روابط سرد و عاطفه منفی میان زن و مرد، در دوران بارداری، عامل ایجاد رابطه دل‌بستگی غیر ایمن میان مادر و فرزندان در بعد از تولد می‌گردد. در تبیین این نتیجه بر مبنای بررسی پژوهش یادشده، روابط صمیمی با همسر، سبک دل‌بستگی ایمن و عاطفه مثبت را نتیجه می‌دهد و این دو با بسیاری از شاخص‌های مثبت روان‌شناختی از جمله شادکامی، امید، تاب‌آوری و غیره که می‌توانند پیوند عاطفی مادر - کودک را پیش‌بینی کنند، رابطه مثبت

۱. «یستفره» یعنی درخواست برای احترام گذاشتن به مادر؛ به این معنا که نباید با دشنام، نفرین یا سخنان اهانت‌آمیز درباره‌اش صحبت کرد (کلینی، ۱۴۰۷: ۶، ۴۸ پاورقی).

دارد. همچنین با بسیاری از شاخص‌های منفی روان‌شناختی ازجمله استرس، اضطراب، وسواس، افسردگی و غیره که می‌توانند پیوند عاطفی مادر - کودک را پیش‌بینی کنند، رابطه منفی دارند. در مقابل سبک‌های دل‌بستگی ناایمن و عاطفه منفی با بسیاری از شاخص‌های مثبت روان‌شناختی ازجمله شادکامی، امید، تاب‌آوری و غیره که می‌توانند پیوند عاطفی مادر-کودک را پیش‌بینی کنند، رابطه منفی و با بسیاری از شاخص‌های منفی روان‌شناختی ازجمله استرس، اضطراب، وسواس، افسردگی و غیره که می‌توانند پیوند عاطفی مادر-کودک را پیش‌بینی کنند، رابطه مثبت دارند (حسین زاده و زینالی، ۱۳۹۸: ۵۹۲-۶۰۲).

نتیجه‌گیری

در این تحقیق در دو محور درباره عوامل مؤثر بر زمینه‌سازی تربیت فرزند آینده بحث شد. یکی در محور آغاز ازدواج؛ یعنی قبل از انعقاد نطفه که تحت عنوان مدیریت جنسی از نظر منابع اسلامی. در این بحث روشن شد که مدیریت رفتار جنسی زوجین، هم زمینه‌ساز تربیت معنوی فرزند آینده و هم زمینه‌ساز تربیت سالم جسمانی او است. مدیریت آمیزش از نظر زمان و مکان و نیز از نظر سایر عوامل اثرگذار غالباً بر وضعیت فرزند آینده ناظر به زمینه‌های معنوی فرزند آینده است. در برخی موارد از نظر منابع دینی ممکن است برخی از رفتار اثر چندجانبه داشته باشد. به‌عنوان نمونه آمیزش جنسی در زمان مبتلا بودن زن به عادت ماهانه، دارای آثار منفی معنوی است که فرزند حاصل از این نوع آمیزش ممکن است دشمن خاندان اهل‌بیت^(ع) گردد، یا ممکن است مبتلا به بیماری نفرت‌آور مانند پسی یا جذام گردد. گاهی ممکن است اثر منفی یک‌بعدی بنهد؛ مثلاً اگر زوج محتلم شده باشد، خوب است اول غسل و سپس با همسرش آمیزش کند تا فرزندى که از این آمیزش به وجود آید، مبدا از نظر هوشی مشکلی داشته باشد.

در دوره بارداری توصیه شده که زن باردار باید رژیم غذایی ویژه داشته باشد. بدون تردید تغذیه مناسب مادر در زمان بارداری بر وضعیت فیزیکی و روانی جنین اثرگذار است. در منابع دینی آثار جسمانی و روانی تغذیه زمان بارداری بیان شده است. در دوره بارداری کنش احترام‌آمیز شوهر با همسر باردار مورد تأکید منابع اسلامی است؛ زیرا موجب می‌شود که مادر در فضای مطمئن و اعتمادآوری زندگی کند و بتواند فشار دوران بارداری را به‌خوبی

تحميل کرده و در نتیجه، جنين سالم بماند. بر اساس يافته‌هاي تحقيقات جديد رابطه دل‌بستگي ايمن بين مادر و فرزند، تابع الگوي دل‌بستگي ايمن بين زن باردار و شوهرش است.

فهرست منابع

قرآن کریم

۱. ابن بابویه، محمد بن علی، (۱۴۱۳ ق)، من لا یحضره الفقیه، قم: دفتر انتشارات اسلامی.
۲. ابن منظور، محمد بن مکرم، (۱۴۱۴ ق)، لسان العرب، بیروت: دار الفكر للطباعة و النشر و التوزیع.
۳. امام رضا، علی بن موسی^(ع)، (۱۴۰۲ ق)، طبّ الإمام الرضا علیه السلام (الرسالة الذهبية)، (محقق و مصحح: محمد مهدی)، قم: دار الخيام.
۴. برقی، احمد بن محمد بن خالد، (۱۳۷۱ ق)، المحاسن، تهران: دار الکتب الإسلامية.
۵. حر عاملی، محمد بن حسن، (۱۴۰۹ ق)، تفصیل وسائل الشیعة إلى تحصیل مسائل الشریعة، قم: مؤسسه آل البيت علیهم السلام.
۶. حسین زاده، هانیه وزینالی، علی. (۱۳۹۸) «نقش صمیمیت با همسر، سبک‌های دلبستگی و عاطفه مثبت و منفی مادر، در پیشبینی پیوند عاطفی مادر-کودک در دوران بارداری» مجله دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد ارومیه، دوره هفدهم، شماره هشتم، پیاپی: ۱۲۱، آبان ۱۳۹۸، ص ۵۹۲-۶۰۲.
۷. فراهیدی، خلیل بن احمد، (۱۴۱۰ ق)، کتاب العین، قم: انتشارات هجرت.
۸. کلینی، محمد بن یعقوب، (۱۴۰۷ ق)، الکافی، تهران: دارالکتب الإسلامية.
۹. مجلسی، محمد باقر، (۱۴۰۳ ق)، بحار الأنوار، بیروت: دارالصادر.